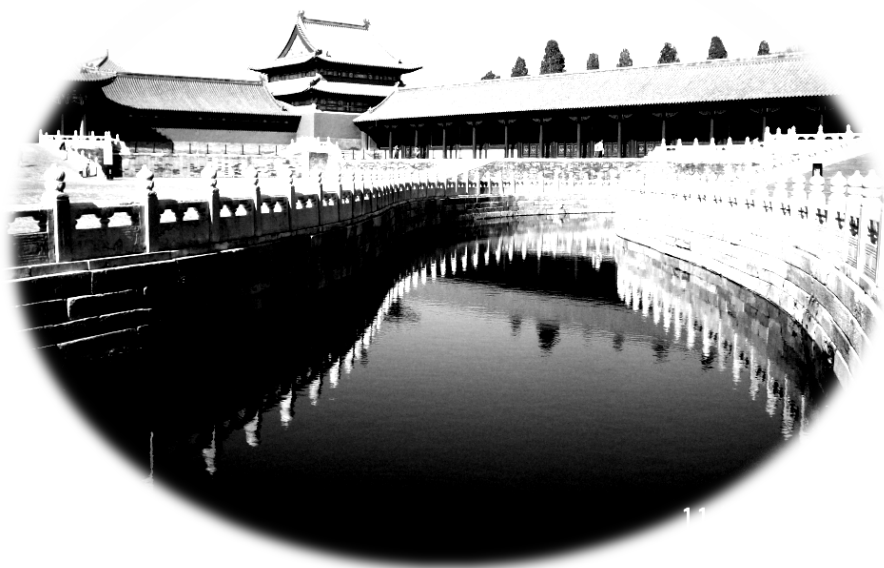

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет іноземних мов
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу

ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

*Тези доповідей
V Всеукраїнської науково-методичної конференції
з міжнародною участю
15 квітня 2021 р.*

Харків – 2021

МЕХАБАДСЬКА РЕСПУБЛІКА: ПОВОЄННИЙ ПРОЄКТ КУРДСЬКОЇ АВТОНОМІЇ В ІРАНІ

Ямпольська Лариса Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Етнічний Курдистан, через географічну близькість до СРСР, з початком «холодної війни» розглядався на Заході як природний антирадянський плацдарм, а курди, через свою традиційну проросійську та прорадянську орієнтацію, – як природний резерв Москви у разі можливих ускладнень на Близькому Сході. З цієї ж причини політичне керівництво СРСР ставилося до закордонних курдів як до потенційних союзників і неофіційно підтримувало курдизм і лівоорієнтовані партії, що виникли у повоєнний період: Демократичну партію Іранського Курдистану (далі – ДПІК), Демократичну партію Курдистану (далі – ДПК) в Іраку.

Завдання доповіді – проаналізувати напівзабутий повоєнний проєкт курдської автономії на території Ірану: передумови створення, основні напрями діяльності, вплив зовнішнього фактору, причини ліквідації.

Мехабадська республіка (курд. Komari Mehabad) – самопроголошене курдське державне утворення в Іранському Курдистані зі столицею в м. Мехабад – проіснувало з 22 січня по 16 грудня 1946 р. Район Мехабада, відомий під назвою «Мукринський Курдистан», був окупований РСЧА в серпні 1941 р. у відповідності з британсько-радянськими домовленостями про спільну окупацію Ірану, однак невдовзі радянські війська були відведені на північ, до лінії Ушну – Міандоаб. Британські війська окупували райони до лінії Сердешт – Секкез, що була визнана розмежувальною між британською та радянською зонами. Територія між Секкезом і Міандоабом виявилася «нейтральною» (при цьому входила до радянської сфери впливу) [7]. Її фактичним правителем став Казі Мухаммед (1900–1947), що обіймав посаду духовного і світського судді та градоначальника м. Мехабад, з 1942 р. очолював націоналістичну організацію «Комала». На установчому з'їзді ДПК, створеної на базі «Комали», 25-28 жовтня 1945 р. Казі Мухаммед був обраний її головою. Після проголошення Курдської народної республіки став її президентом, сформувавши уряд із лідерів ДПК. До складу нової республіки увійшли округи Мехабада, Ушну, Тергевера, Сердешта і Бане [2].

Військовим міністром Мехабадської республіки став Мустафа Барзані (1903–1979), лідер іракського курдизму [5, с. 155]. Відображенням нових тенденцій у курдському національному русі стало створення в 1946 р. ДПК, у програму якої були покладені широкі політичні та соціальні реформи, надання рівних прав національним меншинам країни і створення на цій основі курдської національної автономії в межах іракської єдності.

Навесні 1946 р. загострилося питання про захист Мехабадської автономії від можливих ворожих акцій з боку Тегерану. Оскільки верхівка

місцевих іранських племен не була надійною опорою, основну ставку Казі Мухаммед зробив на курдів, які емігрували з Іраку. 2000 барзанців на чолі з лідером племені М. Барзані склали кістяк збройних сил республіки [1, с. 54]. За домовленістю від 21 березня 1946 р., було вирішено створити ополчення – «пешмерга» з чоловіків віком від 15 до 60 років [4, с. 93; 6]. Барзані був призначений головнокомандувачем із присвоєнням генеральського чину. Він сформував зі своїх підлеглих 3 батальйони по 500 чоловік під командуванням курдів – кадрових офіцерів іракської армії. З цими силами та ополченням місцевих племен (8800 піхотинців і 1700 вершників) М. Барзані виступив під Секкез і 29 квітня відбив наступ іранської армії на висоти Карава, захопивши 120 військовополонених, 17 кулеметів і 2 гармати [2]. Після успішних дій барзанців при Милькарі курдсько-азербайджанське керівництво підготувало наступ на Сенне, для чого з Азербайджану під Секкез надіслали 4 танки [7].

Незважаючи на напруженість курдсько-азербайджанських відносин (до складу Азербайджану увійшла частина курдофонних територій), наявність спільного супротивника – офіційного Тегерана – спонукала Мехабад і Тебриз до укладення 23 квітня 1946 р. угоди про об'єднання збройних сил під загальним командуванням М. Барзані. Переговори Казі Мухаммеда з прем'єр-міністром Ірану А. Кавамом ес-Салтане у серпні 1946 р. про визнання курдської автономії в складі Ірану були приречені: після виведення радянських окупаційних військ Тегеран закінчував підготовку до ліквідації Курдської та Азербайджанської республік збройним шляхом. 21 листопада Кавам ес-Салтане оголосив про введення іранської армії в автономні райони під приводом «забезпечення свободи виборів у меджліс 15-го скликання», сконцентрувавши на північному напрямі 20 батальйонів [2]. 15 грудня 1946 р. іранські війська, не зустрівши належного опору, вступили до Тебризу, керівництво Демократичної Республіки Азербайджан емігрувало до СРСР. Мехабадська республіка була ліквідована. 30 березня 1947 р. Казі Мухаммед, його брат Садр Казі, міністр оборони Мехабадської республіки Сейф Казі були повішені на площі Чарчара [2]. М. Барзані з 500 бійцями виступив із Барзана через територію Туреччини та Ірану і, розбивши при Маку іранські частини, вийшов до р. Аракс і 17-18 червня 1947 р. у районі Нахічевані перетнув кордон СРСР [3].

Таким чином, у період Другої світової війни в радянській зоні окупації Ірану були створені умови для активізації курдизму. Після закінчення війни була проголошена перша в історії курдська автономія зі столицею в Мехабаді на чолі з Казі Мохаммедом, яка почала проводити демократичні перетворення. Однак Мехабадська республіка проіснувала всього 11 місяців (до грудня 1946 р.), втративши підтримку СРСР із розгортанням «холодної війни». В історичній пам'яті іранських та іракських курдів вона залишилася як інтегрований проєкт державотворення Курдистану.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жигалина О.И. Мулла Мустафа Барзани. Исторический портрет. – М.: ИВ РАН, 2013. – 240 с.
2. Магомедханов В.М. Мустафа Барзани. Мехабадская гвардия. URL: <http://istorja.ru/forums/topic/2401-mustafa-barzani-i-mehabadskaya-respublika/>
3. Судоплатов П.А. Спецоперации. Лубянка и Кремль в 1930–1950 годы. URL: <http://www.lib.ru/POLITOLOG/SUDOPLATOW/specoperacii.txt>
4. Ямпольська Л.М. Військово-політична діяльність Пешмерга у курдсько-іракському конфлікті другої половини XX – початку XXI ст. // III–IV Конгрес сходознавців (до 150-ї річниці від дня народження Агатангела Кримського): Збірник матеріалів, м. Київ, 23–24 грудня 2020 р.: У 2-х ч. – К.: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2020. Ч. 2. – С. 93–97.
5. Ямпольська Л.М. Курдський національний рух і військово-політична діяльність Мустафи Барзані (1903–1979) // Гілея: науковий вісник. 36. наук. праць. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 122 (7). – С. 153–158.
6. Lortz G. Michael. Willing to Face Death: A History of Kurdish Military Forces – the Peshmerga – from the Ottoman Empire to Present-Day. URL: <https://web.archive.org/web/20131029191132/http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd-11142005-144616/unrestricted/003Manuscript.pdf>
7. Mufid Abdulla. Mahabad – the First Independent Kurdish Republic // The Kurdistan Tribune. – February 14, 2015.